

ก. ปัญหา

บทบาทของกรรมกรหรือลูกจ้างในประเทศไทยที่มีการรวมตัวเป็นสหภาพแรงงาน ซึ่งเป็นองค์การที่ถูกต้องตามกฎหมาย ในช่วงระยะเวลาหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ได้มีความสำคัญต่อสังคม เศรษฐกิจ การเมืองอย่างเห็นได้ชัดและเป็นที่ยอมรับโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือสหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวงได้แสดงบทบาทในการต่อสู้เรียกร้องทั้งในระดับองค์การรัฐวิสาหกิจ และทั้งทางการเมืองระดับชาติ เช่น เรียกร้องต่อการไฟฟ้านครหลวงเพื่อยกกระบวนกรครองชีพและแสวงหาประโยชน์และสิทธิแก่พนักงานโดยยื่นข้อเรียกร้องครั้งสำคัญ ๆ อย่างน้อย 5 ครั้ง ในระหว่างปี 2515 - 2519¹ มีผลให้การไฟฟ้านครหลวงต้องจ่ายเงินสวัสดิการให้พนักงานจำนวนประมาณ 8,000 คน เฉลี่ยแล้วคนละ 17,560 บาทต่อปี²

ในค่านับบทบาทระดับชาติ ได้มีการรวมกลุ่มกับสหภาพแรงงานอื่น ๆ ยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐบาล เช่น การต่อต้านรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช กรณีรัฐบาลขึ้นราคาข้าวสารและน้ำตาล โดยวิธีการนัดหยุดงานทั่วไปของสหภาพแรงงาน 51 แห่ง ซึ่งเป็นครั้งแรกของประเทศไทยเมื่อ วันที่ 2 มกราคม 2519 ถึงวันที่

¹ การไฟฟ้านครหลวง, แผนกพนักงานแรงงานสัมพันธ์, แฟ้มเรื่องการเรียกร้อง ปี 2515 - 2519.

² การไฟฟ้านครหลวง, แผนกพนักงานสงเคราะห์, บันทึกเรื่องรายงานผลการสรุปค่าใช้จ่ายสวัสดิการประจำปี 2518, หนังสือเลขที่ พส. 251/2519 ลงวันที่ 28 กรกฎาคม 2519

๖ มกราคม ๒๕๑๙ มีมติให้รัฐบาลต้องยอมรับข้อเสนอ และต้องทำข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษรระหว่างนายกรัฐมนตรี และนายไพศาล วิชาชัยนันท์ ประธานกลุ่มสหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นประธานสหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวงควย³

นอกจากนี้สหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวงยังได้ร่วมกับกลุ่มสหภาพแรงงานแสดงบทบาททางการเมืองในกรณีอื่น ๆ อีก⁴ เช่น การประท้วงรัฐบาลในกรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจปะทะกับกรรมกรหญิงบริษัท แสตนคาถคาร์เมนต์ ในเดือนพฤษภาคม ๒๕๑๘ การประท้วงสถานีวิทยุโทรทัศน์วังพระราชาวิทยุโทรทัศน์แรงงานสัมพันธ์ ๒๕๑๘ เมื่อเดือนมกราคม ๒๕๑๘ การต่อต้านท่าทีของนักการเมืองบางคน เช่น นายสมัคร สุนทรเวช การคัดค้านการตั้งฐานสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย

จากบทบาทของสหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวงดังกล่าวนี้ จึงสมควรจะศึกษาในปัญหาการก่อตัวและบทบาทการต่อสู้เรียกร้องว่ามีความเป็นมาอย่างไร มีปัจจัยใดบ้างที่เป็นเหตุแห่งการก่อตัว และทำให้สามารถแสดงบทบาทที่นับว่าเข้มแข็งดังกล่าวได้

๗. ความมุ่งหมายในการศึกษา

การศึกษาเรื่องนี้มีความมุ่งหมายว่า เพื่อศึกษาการก่อตัวและบทบาทของสหภาพแรงงาน แรงงานการไฟฟ้านครหลวง ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มผล

³ ข้อตกลงของกลุ่มสหภาพแรงงานแห่งประเทศไทยกับรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช , ๖ มกราคม ๒๕๑๙ (เอกสารอัครสาเนา)

⁴ กลุ่มสหภาพแรงงาน, แพมรายงานการประชุม ปี ๒๕๑๘ - ๒๕๑๙.

ประโยชน์ของกรรมกร ซึ่งภายหลังวันที่ 14 ตุลาคม 2516 รัฐบาลเปิดโอกาสให้กลุ่ม
ต่าง ๆ แสดงบทบาททางการเมืองอย่างมากก่อนเกิดการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน
เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 องค์การกรรมกรในประเทศไทยมักมีอายุเพียงช่วงเวลา
สั้น ๆ ทั้งนี้ในฐานะที่ผู้ศึกษาเคยเป็นกรรมการสหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวง จึง
เห็นเป็นโอกาสที่จะได้ศึกษารวบรวมข้อเท็จจริงและวิเคราะห์ไว้เพื่อประโยชน์ในคาน
วิชาการ ก่อนที่จะเกิดความผันแปรทางเหตุการณ์การเมืองอันอาจทำให้หลักฐานต่าง ๆ
ต้องกระจัดกระจายหายสูญไปได้

ค. สมมติฐาน

ในการศึกษาเรื่องการก่อตัวและบทบาททางการเมืองของสหภาพแรงงานการ
ไฟฟ้านครหลวง ผู้ศึกษาขอตั้งสมมติฐานเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาไว้ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 เกิดจากปัจจัยภายนอกสหภาพแรงงาน คือ

1. การที่สหภาพแรงงานได้ถูกยอมรับว่าเป็นองค์การของกรรมกรที่ถูกต้อง
ตามกฎหมาย
2. ในช่วงระหว่าง 14 ตุลาคม 2516 ถึง 6 ตุลาคม 2519 นั้น ประชา-
ชนมีสิทธิเสรีภาพในทางการเมือง ไม่ถูกจำกัดโดยกฎอัยการศึกหรือคำสั่งของรัฐบาล
ที่จำกัดเสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการรวมกลุ่มของ
ประชาชน
3. มีมาตรการป้องกันมิให้รัฐบาล นักการเมือง หรือนายจ้าง หรือบุคคล
ภายนอกเข้าแทรกแซงสหภาพแรงงานโดยการแอบแฝงเข้าเป็นสมาชิกของสหภาพแรง-
งาน เช่น มีบทกำหนดโทษไว้ใตกฎหมายแรงงาน

สมมติฐานที่ 2 เกิดจากปัจจัยภายในสหภาพแรงงาน คือ

1. มีผู้นำที่เข้มแข็ง

2. ความสนับสนุนของสมาชิกสหภาพแรงงาน
3. สหภาพแรงงานสามารถสร้างและประสานผลประโยชน์ และสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิก

ง. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. ประโยชน์ทางความรู้วิชาการ เพื่อการศึกษาการรวมกลุ่มของกรรมกร เป็นสหภาพแรงงานเพื่อทราบถึงการก่อตัว และบทบาททั้งในสังคม เศรษฐกิจและการเมือง
2. เพื่อทราบปัญหาที่แท้จริงของสหภาพแรงงาน ในช่วงปี 2515 - 2519 ซึ่งสหภาพแรงงานมีบทบาทมาก
3. เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาสหภาพแรงงานซึ่งเป็นกลุ่มผลประโยชน์ของกรรมกร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการเมืองต่อไป ทั้งนี้เพราะว่าในประเทศไทย กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ จะมีส่วนสำคัญในการทำให้เกิดระบอบประชาธิปไตย ถึงแม้หลังการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน 6 ตุลาคม 2516 ที่ซึ่งที่กลุ่มพลังต่าง ๆ เช่น พรรคการเมือง ศูนย์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย กลุ่มชนวนา จะสลายตัวไปแล้ว แต่สหภาพแรงงานก็เกือบเป็นกลุ่มเดียวที่ยังเหลืออยู่และแสดงบทบาทอยู่บ้าง

จ. วิธีการศึกษา

ในการศึกษา จะอาศัยวิธีการศึกษาจากการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยดูลักษณะจากหนังสือ เอกสาร ข้อเขียนและบทความต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และจากบันทึกการประชุม บันทึกราชการ คำประกาศ คำชี้แจง แถลงการณ์ เอกสารเผยแพร่ของสหภาพแรงงาน การไฟฟ้านครหลวง นอกจากนี้ยังอาศัยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ (Participant Observation) ในฐานะที่ผู้ศึกษาเคยได้

รับเลือกตั้งจากสมาชิกให้เป็นกรรมการของสหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวงประจำ
ปี 2518 ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2517 ถึงเดือนธันวาคม 2518 และประจำ
ปี 2520 ตั้งแต่เดือนมีนาคม 2520 ถึงเดือนพฤษภาคม 2520 ซึ่งเป็นเดือนที่ผู้
ศึกษาเสร็จสิ้นการเขียนวิทยานิพนธ์นี้

การเรียบเรียงเรื่องจะทำในรูปของการพรรณาโวหาร (Description)
โดยมีการวิเคราะห์จากข้อเท็จจริงประกอบกับหลักการหรือทฤษฎี

ด. ข้อจำกัดของการศึกษา

ในการศึกษานี้มีข้อจำกัด 3 ประการ คือ

1. ช่วงระยะเวลา จะศึกษาการก่อตัวและบทบาทของสหภาพแรงงาน
และกลุ่มกรรมกรตั้งแต่ปี 2519 ทั้งนี้เพราะภายหลังจากวันที่ 14 ตุลาคม 2516
รัฐบาลเปิดโอกาสให้กลุ่มต่าง ๆ แสดงบทบาททางการเมืองและเศรษฐกิจอย่างเต็มที่
ที่ จนกระทั่งสิ้นสุดโอกาสดังกล่าวลงเมื่อเกิดการยึดอำนาจการปกครอง โดยคณะ
ปฏิรูปการปกครองในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งเป็นระยะปลายปี 2519 อยู่แล้ว

2. กลุ่มกรรมกรและสหภาพแรงงานมีจำนวนมาก เพื่อการศึกษาเฉพาะ
กรณี จึงขอหยิบยกสหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวงมาศึกษา ด้วยเหตุผลว่า
การรวมกลุ่มเป็นสมาคมของกรรมกรไฟฟ้า มีประวัติการก่อตัวที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศ
ไทย คือก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และในสมัยปัจจุบันก็มีสหภาพ
แรงงานที่มีการจัดองค์การอย่างเข้มแข็ง มีบทบาทมากทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ
เมื่อเทียบกับสหภาพแรงงานอื่น ๆ ประธานสหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวง
มีบทบาทเข้มแข็งจนได้เป็นประธานสภาแรงงานแห่งประเทศไทย ดังนั้น จึงน่าจะ
เป็นตัวอย่างในการศึกษาการก่อตัว บทบาทของสหภาพแรงงานซึ่งเป็นกลุ่มผล
ประโยชน์ของกรรมกรไทย

3. ในการไฟฟ้านครหลวงตามช่วงระยะเวลาใน ข้อ 1. มีสหภาพแรงงาน อยู่ 2 สหภาพ คือ สหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวง และ สหภาพแรงงานพนักงาน ระบายกลางแห่งการไฟฟ้านครหลวง สหภาพแรงงานที่นำมาศึกษาในที่นี้คือ สหภาพแรงงาน- การไฟฟ้านครหลวง ส่วนสหภาพแรงงานพนักงานระบายกลาง ๖ นั้น เพิ่งก่อตัวโดย จดทะเบียนเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2518 จนถึงการประชุมใหญ่ วันที่ 24 มีนาคม 2520 ปรากฏว่ามีสมาชิกเพียง 159 คน มีกิจกรรมที่ทำไปแล้ว คือการจัดของขวัญ ไปเยี่ยม ทหาร ตำรวจ และ อส. ตามชายแดน และการจัดสอนภาษาอังกฤษให้สมาชิก⁵ คั้งนั้นผู้ศึกษาขอศึกษาเฉพาะสหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวงโดยเฉพาะเท่านั้น

๖. ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาเรื่องนี้มีขอบเขตการศึกษาที่ผู้เขียนได้กำหนดไว้ดังต่อไปนี้

- บทที่ 1 กล่าวถึงหลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่ม กลุ่มผลประโยชน์ ทฤษฎี- พหุนิยม เพื่อศึกษาสหภาพแรงงานในฐานะกลุ่มผลประโยชน์
- บทที่ 2 กล่าวถึงความเป็นมาของสหภาพแรงงานและมูลเหตุของการก่อตัว
- บทที่ 3 กล่าวถึงการต่อสู้ของกลุ่มกรรมกรไทย เพื่อศึกษาให้ทราบความเป็นมา ในด้านประวัติศาสตร์ของสหภาพแรงงาน

⁵ การไฟฟ้านครหลวง, แผนกพนักงานแรงงานสัมพันธ์, บันทึกรายงานการประชุม- ใหญ่สามัญประจำปี 2520 ของสหภาพแรงงานพนักงานระบายกลางแห่งการไฟฟ้านครหลวง, หนังสือ พร. 90/2520 ลงวันที่ 25 มีนาคม 2520.

บทที่ 4 กล่าวถึงการก่อตัวของสหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวง นับแต่
 ผู้ก่อตั้ง 10 คนแรกได้จดทะเบียนจัดตั้งกับทางราชการ กล่าวถึงโครงสร้าง การจั
 องค์กร ลักษณะภูมิหลังของกลุ่มผู้นำในคาบระคัมการศึกษา ช่วงอายุ และ ตำแหน่ง
 งานประจำ กล่าวถึงบทบาทในการเรียกร้องครั้งสำคัญ 5 ครั้ง ศึกษาสาเหตุของ
 ปรากฏการณ์ พร้อมทั้งวิเคราะห์บทบาทในฐานะกลุ่มผลประโยชน์

บทที่ 5 เป็นการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวง
 ที่รวบรวมมาพิสูจน์สมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าถูกต้องหรือไม่ มากน้อยเพียงไร ตลอดจนข้อสรุป
 และข้อเสนอแนะ ส่วนหนึ่งเป็นการสรุปผลจากการศึกษาในบทก่อน ๆ ว่าศึกษากันพบ
 อะไรบ้าง อีกส่วนหนึ่งจะเป็นข้อเสนอแนะที่อาจเป็นประโยชน์ในการพัฒนาสหภาพแรงงาน
 และพัฒนากลุ่มผลประโยชน์

๗. นิยามศัพท์ทางวิชาการ

ผู้ศึกษาขอใช้พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ 2518 มาตรา 5 เป็นหลักดังนี้

1. นายจ้าง (Employer) หมายถึงผู้ซึ่งตกลงรับลูกจ้างเข้าทำงาน
 โดยจ่ายค่าจ้างให้ และหมายความรวมถึงผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากนายจ้างให้ทำการ
 แทนในกรณีที่นายจ้างเป็นนิติบุคคล หมายความว่า ผู้มีอำนาจกระทำการแทนนิติบุคคลนั้น
 และหมายความรวมถึงผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากผู้มีอำนาจกระทำการแทนนิติบุคคลให้ทำการ
 แทน
2. ลูกจ้าง (Employee) หรือกรรมกร (Labourer) หมายความว่า
 ผู้ซึ่งตกลงทำงานให้แก่ นายจ้างเพื่อรับค่าจ้าง ค่าทางวิชาการ 2 ค คำนี้อาจใช้แทน
 กันได้
3. สภาพการจ้าง หมายความว่า เงื่อนไขการจ้างหรือการทำงาน กำหนดวัน
 และเวลาทำงาน ค่าจ้าง สวัสดิการ การเลิกจ้าง หรือ ประโยชน์อื่นของ

นายจ้าง หรือลูกจ้างอันเกี่ยวกับการจ้างหรือการทำงาน

4. ข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง หมายความว่า ข้อตกลงระหว่าง นายจ้างกับลูกจ้างหรือระหว่างนายจ้าง หรือสมาคมนายจ้างกับสหภาพแรงงานเกี่ยวกับสภาพการจ้าง

5. ข้อพิพาทแรงงาน (Labour Dispute) หมายความว่า ข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างเกี่ยวกับสภาพการจ้าง

6. การปิดงาน (Lock out) หมายความว่า การที่นายจ้าง ปฏิเสธไม่ยอมให้ลูกจ้างทำงานชั่วคราว เนื่องจากข้อพิพาทแรงงาน

7. การนัดหยุดงาน (Strike) หมายความว่า การที่ลูกจ้าง ร่วมกันไม่ทำงานชั่วคราว เนื่องจากข้อพิพาทแรงงาน

8. สมาคมลูกจ้าง หมายถึง องค์การของลูกจ้างที่จัดตั้งขึ้นตาม ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 103

9. สหพันธ์แรงงาน หมายความว่า องค์การของสหภาพแรงงานตั้งแต่สองสหภาพขึ้นไปที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติแรงงาน

10. การเจรจาต่อรองรวม⁶ (Collective Bargaining) คือ การที่ลูกจ้างพยายามทำความตกลงกับนายจ้างเกี่ยวกับค่าจ้างและผลประโยชน์อื่น ๆ ซึ่งลูกจ้างได้รับจากการใช้แรงงานไปแลกเปลี่ยนมา ทั้งนี้โดยผ่านสหภาพแรงงาน และดำเนินการตามกฎหมายขานเมือง

⁶ กรมแรงงาน, ศูนย์ฝึกอบรมแรงงาน, การแรงงานสัมพันธ์ (เอกสารทางวิชาการ ร.ง. 117 / 18) หน้า 26.

11. ข้อร้องทุกข์ คือความขัดแย้งระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง หรือระหว่างนายจ้างกับสหภาพแรงงานในเรื่องเกี่ยวกับการตีความหรือการดำเนินการตามข้อตกลงรวม หรือระเบียบปฏิบัติงาน หรือเรื่องอื่นใดที่มีผลโดยตรงต่อลูกจ้างในเรื่องค่าจ้าง ชั่วโมงการทำงานหรือสภาพการทำงานหรือเกี่ยวกับการละเมิดศักดิ์ศรีหรือของมนุษย์⁷

ญ. คำย่อ

ภาษาไทย

1. พ.ร.บ.	-	พระราชบัญญัติ
2. ส.ร.ท.	-	สภาแรงงานแห่งประเทศไทย
3. กฟน.	-	การไฟฟ้านครหลวง
4. ส.ล.พ.	-	สมาคมลูกจ้างการไฟฟ้านครหลวง
5. ส.ภ.พ.	-	สหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวง
6. ก.พ.ส.ภ.	-	การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค
7. กฟผ.	-	การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

ภาษาอังกฤษ

1. ILO	-	International Labour Organization .
--------	---	-------------------------------------

⁷ International Confederation of Free Trade Unions, Grievance Handling, การร้องทุกข์, แปลโดย พิพัฒน์ ไทยอารี (กรุงเทพฯ มูลนิธิฟรีดริช - เอแบรท - สตีฟทุง, 2519) หน้า 8.

2. ICFTU - International Confederation of Free Trade Unions.
3. AAFLI - Asian American Free Labour Institute.
4. AFL-CIO - American Federation of Labor - Congress of Industrial Organization.